

UDK: 373.5

Stručni rad

PREFERENCIJE DRUŠTVENIH CILJEVA UČENIKA GIMNAZIJE

PREFERENCES IN SOCIAL GOALS OF GIMNASIUM STUDENTS

Katarina Dunjić Mandić¹, Rada Karanac²

¹Gimnazija u Čačku

²Školska uprava u Čačku

¹dunjicmandic@gmail.com, ²rada.karanac@mpn.gov.rs

Apstrakt: Problemski okvir istraživanja zasnovan je na višegodišnjem iskustvu istraživača u radu sa adolescentima i praćenju menjanja njihovog vrednosnog sistema uslovljenog kako razvojnim tako i socijalnim faktorima. Predmet istraživanja su preferencije određenih društvenih ciljeva mladih i njihov odnos prema njima. Ciljevi: ispitivanje stepena prihvatanja, odnosno preferencija ponuđenih društvenih ciljeva; registrovanje i analiza mogućih generacijskih i uzrasnih sličnosti i razlika između učenika dveju generacija gimnazije. Učenici gimnazije preferiraju sledeće društvene ciljeve, koji bi se mogli odrediti kao socijalne vrednosti: zaposlenost, materijalno stanje nauka i kultura, stabilna država, sigurnost i bezbednost. Dva najčešće navođena najvažnija društvena cilja su zaposlenost (82,2%), nauka i kultura (71,7%), što su i jasne poruke mladih koja opservira opšte stanje u društvu, ali i jasno ukazuje na svoj vrednosni sistem, smernice, uverenja.

Ključne reči: vrednosne orijentacije, preferencije, društveni ciljevi.

Abstract: The framework of the research is based on researchers' years' experience working with adolescents and tracking the transition in their value system, influenced by development as well as social factors. Research focuses on preferences of certain social goals and youth's relationship to them. Goals: examination of the acceptance level, i.e. preferences of given social goals; detection and analysis of possible generational and age comparison between students. Gymnasium students prefer the following social objectives, which could be defined as social values: employment, material status, science and culture, stability within the country, security and safety. Two most frequently mentioned, as the most important social objectives, are employment (82,2%) and science and culture (71,7%). This is a clear message from the youth, which observes the general state of the society, as well as points to their own value system, directions and convictions.

Key words: value orientations, preferences, social objectives.

1. UVOD

Ideja za ispitivanjem društvenih ciljeva mladih leži u nameri istraživača da, poredeći isti uzrast u različitim vremenima, pratimo ne samo uzrasne već i generacijske promene vrednosnih orijentacija koje ukazuju na značaj društvenih uslova (uticaja) za formiranje vrednosnog sistema mladih. Polazeći od opštih saznanja o značaju društvenih faktora u formiranju vrednosnog sistema učenika adolescentnog uzrasta, interesovalo nas je da li je, i ako jeste, došlo do promena u prihvatanju i preferenciji društvenih ciljeva, od 2000.g. do 2016. u sredini (školi) u kojoj su realizovana oba ispitivanja. Ponavljanjem istraživanja na uzorku učenika istog uzrasta, ali šesnaest godina kasnije, stičemo uvid u eventualne promene vrednosnog sistema društva u kome su odrastali i razvijali se mladi dveju različitih generacija. Da li se i u kojoj meri razlikuju su neka od pitanja kojima se rad bavi.

Istraživanjem su poređeni rezultati dobijeni ispitivanjem dve generacije mladih gimnazijalaca. Istraživanjem iz 2000-ite obuhvaćeni su učenici gimnazije koji su počeli svoje školovanje 1990. u vreme raspada SFRJ i nastajanja novih država na tlu nekadašnje Jugoslavije. Pojedini analitičari su ovu generaciju odredili kao jednu od generacija "dece rata" ili "dece krize", koja je odrastala u veoma nepovoljnim uslovima: rat u okruženju, izolacija i isključenje države iz svih međunarodnih institucija, ekonomsko propadanje porodice, sve veće raslojavanje društva i gubljenje tzv. srednjeg staleža, štrajkovi prosvetnih radnika koji ih prate od prvog razreda osnovne škole, bombardovanje zemlje, oktobarske promene 2000, vreme tranzicije. Sa druge strane, istraživanjem iz 2016. ispitanici su učenici, rođeni u periodu od 1998-2000.g. I njihovo detinjstvo obeležilo je bombardovanje Srbije, petooktobarske promene, štrajkovi prosvetnih radnika (od početka školovanja). Ubistvo premijera. Odrastaju u Srbiji koja je, još uvek, u procesu tranzicije sa još izraženijom stopom nezaposlenosti (posebno mladih), padom društvenog standarda, raslojavanjem društva na bogate i siromašne, u zemlji koja je u procesu približavanja Evropskoj uniji i brojnih reformi koje se sprovode u tom pravcu.

Vrednosni sistem mladih se, naročito u adolecentnom uzrastu, formira i razvija pod uticajem socijalnih faktora. Obzirom da društveni uslovi značajno oblikuju i formiraju vrednosni sistem, obezbeđujući uslove za nesmetano razvijanje potencijala kao i sticanje novih znanja i veština mladih, veoma je važno znati u kom pravcu se kreće vrednosni sistem mladih, koje društvene ciljeve i načine (stilove) života preferiraju i ko su uzori i idoli kojima se dive [1] su ujedno i razlozi sprovođenja velikog istraživanja „Mišljenje mladih o društvenim pojavama“, realizovanog u čačanskoj gimnaziji u aprilu 2016.g.

Vrednosni okvir celokupnog istraživanja je obuhvatalo ispitivanje:

- preferencija značajnih društvenih ciljeva (ispitanim učenicima je ponuđeno 13 društvenih ciljeva);
- preferencije životnih stilova (opisano je 10 načina života);
- uzora i idola (ispitanici su ih sami navodili).

Kako se vrednosne orijentacije operacionalizuju i ostvaruju kroz društvene ciljeve kojima se rukovodimo i životne stilove kojima živimo, ispitivane su njihove preferencije [2]. Lični ciljevi i preferirani stilovi života često se odnose na iste ili slične stvari, pri čemu se stilovi života mogu odrediti i kao kombinacije ciljeva, odnosno ciljeva i načina ostvarivanja ciljeva, o čemu govorimo u drugom radu. Rezultati istraživanja [3] su

pokazali da postoje značajne sličnosti i diskretna razlika između dve ispitivane generacije učenika gimnazije u preferencijama načina života (životnih stilova). Sličnost i saglasnost ispitivanih generacija gimnazijalaca ogleda se u izboru porodično-sentimentalnog stila kao najpoželjnijeg. Delimična razlika se ogleda u rangu koji kod gimnazijalaca 2016. zauzima saznajni životni stil (2) u odnosu na generaciju iz 2000. (4). Obe generacije su saglasne oko izbora načina života kojim bi najmanje voleli da živeo (odbacuju) a to su orijentacije ka popularnosti, moći i ugledu i religijsko-tradicionalni životni stil. Ispitivanje uzora i idola gimnazijalaca je omogućilo uvid na koga se ugledaju mladi koji sazrevaju u vreme velikih društvenih promena [1]. Saznanja o uzorima i idolima (modelima ponašanja, cenjenim ličnostima, autoritetima) indirektno ukazuju na vrednosni sistem mladih koji se, naročito u adolescentnom uzrastu, formira i razvija pod uticajem socijalnih faktora. Ispitivanjem je utvrđeno da je majka najcenjenija osoba iz sfere privatnog života. Takođe, utvrđeno je i da gimnazijalci, i pored toga što imaju idole među poznatima, sami ne teže popularnosti. Ohrabruje podatak da je skoro svakom četvrtom gimnazijalcu idol kome se divi, neko od ličnosti iz kategorije „Elitna kultura“, što ukazuje na značajno prisustvo saznajnih vrednosnih orijentacija u školi koja ima dugu tradiciju razvijanja istih.

PREDMET I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Problemski okvir istraživanja zasnovan je na višegodišnjem iskustvu istraživača u radu sa adolescentima i praćenju menjanja njihovog vrednosnog sistema uslovljenog kako razvojnim tako i socijalnim faktorima.

Predmet istraživanja su vrednosne orijentacije učenika gimnazije. Preciznije rečeno, predmet istraživanja su preferencije određenih društvenih ciljeva mladih i njihov odnos prema njima (procena važnosti za naše društvo).

Ciljevi proističu iz predmeta istraživanja:

- ispitivanje stepena prihvatanja, odnosno preferencija ponuđenih društvenih ciljeva;
- registrovanje i analiza mogućih generacijskih i uzrasnih sličnosti i razlika između učenika gimnazije iz 2016. i 2000. godine
- poređenje sa nalazima drugih istraživanja. Poređenjem istog uzrasta različitih generacija, stiču se saznanja o pravcu promena vrednosnog sistema mladih koji sazrevaju, uče i vaspitavaju se u različitim društvenim okolnostima.

Određenje pojmova vrednosti i vrednosne orijentacije su često predmet rasprave među istraživačima. U ovom radu pod vrednosnim orijentacijama podrazumevamo smernice, uverenja i ciljeve prema kojima čovek upravlja svoje akcije – ono što čovek preferira [2], dok pod društvenim ciljevima podrazumevamo one ciljeve koji su od značaja za čitavo društvo u kome živimo, a čije ispunjenje nije vezano isključivo za ličnu dobrobit [4].

Za ispitivanje je korišćen originalni upitnik Instituta za psihologiju iz Beograda. Da bismo utvrdili pravu preferenciju ciljeva (vrednosne prioritete) od učenika smo tražili da od trinaest ponuđenih, najpre izdvoje šest društvenih ciljeva koje smatraju najvažnijim (ciljevi čije ispunjenje nije vezano isključivo za ličnu dobrobit, već imaju značaja za

čitavo društvo u kome pojedinac živi) za koje bi želeli da imaju prvenstvo u odnosu na druge navedene. Sledeći zahtev odnosio se na izbor jednog, od šest izabranih, koji je po njihovom mišljenju za naše društvo najvažniji.

Lista društvenih ciljeva, je preuzeta i urađena po modelu istraživanja Kuzmanovića [5]:

1. Materijalni standard (*Razviti jaku privredu i poboljšati materijalne uslove života građana*);
2. Sigurnost i bezbednost (*Odlučno se boriti protiv svih vrsta kriminala, protiv svega što ugrožava sigurnost građana, društvenih i privatnih dobara*);
3. Samoupravljanje (*Omogućiti svim ljudima da učestvuju u donošenju važnih odluka u preduzećima gde rade*);
4. Odbrana (*Jačati i unapređivati odbrambene snage naše zemlje*);
5. Humani odnosi (*Razviti humanije i prisnije odnose među ljudima*);
6. Zaposlenost (*Obezbediti posao svim ljudima i omogućiti da ispolje svoje sposobnosti i znanje*);
7. Demokracija (*Razviti demokratiju, omogućiti svim ljudima da mogu, ako to žele, da prate sva društvena zbivanja i iznose svoja mišljenja*);
8. Socijalna jednakost (*Ostvariti socijalnu jednakost u društvu, smanjiti materijalne i druge nejednakosti*);
9. Međunacionalna sloga (*Ostvariti dobre međunarodne odnose, slogu među svim narodima i narodnostima naše zemlje*);
10. Stabilna država (*Izgraditi stabilnu i čvrstu državu sa naprednim i pravičnim zakonima koje će morati svi da poštuju*);
11. Ekologija (*Sprečiti zagađivanje čovekove okoline, oplemeniti životnu sredinu i sačuvati prirodne lepote naše zemlje*);
12. Jednpartijski sistem (*Omogućiti da jedna politička partija preuzme rukovodeću ulogu u društvu*);
13. Nauka i kultura (*Obezbediti uslove za svestran razvoj nauke, obrazovanja i kulture*).

Statistička obrada podataka izvršena je korišćenjem odgovarajućeg statističkog programa.

UZORAK

Uzorak učenika adolescentnog uzrasta je reprezentativan u odnosu na uzrast: 46% učenika I razreda (31% od ukupnog broja prvaka škole) i 54% učenika IV razreda (37% od ukupnog broja maturanata).

Ispitan je 191 učenik oba smera Gimnazije:

- 107 učenika prirodno-matematičkog smera (56%) i
- 84 učenika društveno-jezičkog smera (44%) što predstavlja 18% od ukupnog broja učenika Gimnazije u aprilu 2016. kada je sprovedeno ispitivanje od strane istraživača (psihologa škole).

Od 191 ispitanika u uzorku, 60% su bile devojke, a 40% mladići.

Opšti uspeh ispitanih učenika na kraju prvog polugodišta 2015/2016. šk.g. pokazuje da je najviše učenika sa odličnim (46,6%) i vrlo dobrim uspehom (40,8%), a najmanje onih sa nedovoljnim (9,4%), dobrim (2,6%) i dovoljnim (0,5%) uspehom.

Obrazovni status roditelja: najviše majki (38,2%) i očeva (46%) je sa završenom srednjom školom. Fakultet je završilo 37,1% majki i 29,1% očeva, a postdiplomske studije 5,7% majki i 6,9% očeva.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj istraživanja je utvrđivanje stepena prihvatanja, odnosno preferencija ponuđenih društvenih ciljeva.

Preferencija društvenih ciljeva sagledavana je najpre kroz izbor šest ciljeva koji imaju prvenstvo u odnosu na trinaest ponuđenih i izdvajanje jednog koji je za naše društvo, u trenutku ispitivanja, najvažniji.

Tabela 1 prikazuje rang listu društvenih ciljeva prema procentu ispitanika koji se opredeljuju za neki od ponuđenih kao **najvažniji**.

Tabela 1: Najvažniji društveni ciljevi

Društveni ciljevi	Najvažniji cilj (2016)		
	Rang	Broj	%
Zaposlenost	1	55	28,8
Materij. standard	2	31	16,2
Nauka i kultura	3	23	12,0
Stabilna država	4	17	8,9
Sigurnost i bezbedn.	5	16	8,4
Humani odnosi	6	13	6,8
Socijalna jednakost	7	11	5,8
Ekološki ciljevi	8	8	4,2
Demokratija	9	6	3,1
Obrana zemlje	10	5	2,6
Međunacion. sloga	11	4	2,1
Samoupravljanje	0	0	0
Jednpart. sistem	0	0	0

Prema proceni učenika gimnazije pet prioriternih društvenih ciljeva, najvažnijih za naše društvo u ovom trenutku su: zaposlenost (28,8%), materijalni standard (16,2%), nauka i kultura (12,0%), stabilna država (8,9%), sigurnost i bezbednost (8,4%). Drugim rečima, učenici gimnazije smatraju da najpre treba obezbediti posao svim ljudima i omogućiti im da ispolje svoje sposobnosti i znanje, razviti jaku privredu i poboljšati materijalne uslove života građana uz obezbeđivanje uslova za svestran razvoj nauke, obrazovanja i kulture u stabilnoj državi koja će se odlučno boriti protiv svih vrsta kriminala, protiv svga što ugrožava sigurnost građana, društvenih i privatnih dobara. Dobijeni rezultat se može posmatrati kroz prizmu adolescentske pravičnosti, pravdoljubivosti, zrelosti i humanosti. Takođe, preferirani društveni ciljevi su za društvo u celini važni i predstavljaju prave socijalne vrednosti kojim treba težiti.

Dobijeni rezultati se podudaraju sa sličnim istraživanjima koja su realizovana u našoj zemlji. Tako je Kuzmanović [5] pre više od dve decenije, utvrdio da mladi, istog uzrasta kao i u našem istraživanju, u najvećem broju navode *razvoj jake privrede i poboljšanje*

materijalnih uslova života građana (materijalni standard) kao najvažniji društveni cilj pri čemu se u vrhu nalazila i zaposlenost uz razvoj nauke i kulture.

Poređenjem istog uzrasta u različitim vremenima (2016. u odnosu na 2000.) uočavamo da materijalni standard i zaposlenost zauzimaju važno mesto u životu obe ispitivane generacije mladih (tabela 2). Sa tim u vezi su i rezultati istraživanja „Procena mladih Čačka o bezbednosti u gradu“, realizovanog u našoj sredini [6] koje je pokazalo da 50,9% ispitanih gimnazijalaca (tj. svaki drugi), smatra da je otvaranje radnih mesta jedno od rešenja i problema nasilja u našem gradu i širem okruženju.

Tabela 2: Najvažniji društveni ciljevi (poređenje generacija)

Društveni ciljevi	2016.		2000.	
	Rang	%	Rang	%
Zaposlenost	1	28,8	4	7,6
Materij. standard	2	16,2	1	28,8
Nauka i kultura	3	12,0	7	3,6
Stabilna država	4	8,9	2	14,4
Sigurnost i bezbedn.	5	8,4	8	3,2
Humani odnosi	6	6,8	5	6,0
Socijalna jednakost	7	5,8	9	1,6
Ekološki ciljevi	8	4,2	11	1,2
Demokratija	9	3,1	3	10,8
Obrana zemlje	10	2,6	13	0
Međunacion. sloga	11	2,1	6	5,6
Samoupravljanje	0	0	12	0,4
Jednopart. sistem	0	0	9	1,6

Ispitanim učenicima gimnazije 2016. godine je, za razliku od vršnjaka iz 2000, veoma važno da društvo obezbedi uslove za svestran razvoj nauke, obrazovanja i kulture (nauka i kultura) i da se odlučno bori protiv svih vrsta kriminala, protiv svega što ugrožava sigurnost građana, društvenih i privatnih dobara (sigurnost i bezbednost).

U skladu sa društvenim promenama i promenjenom društvenom klimom na listi najvažnijih društvenih ciljeva sa 10,8% (3. mesto, 2000.godine), demokratija je (*Razviti demokratiju, omogućiti svim ljudima da mogu, ako to žele, da prate sva društvena zbivanja i iznose svoja mišljenja*) „pala“ je na 3,1% (9. mesto, 2016.). Očito je da je došlo do promene: demokratska orijentacija je promenila okvir i sadržaj.

Obrana zemlje (2,6%) i međunacionalna sloga (2,1%) su dobile neočekivano malo opredeljenja i na kraju su liste društvenih ciljeva u sistemu vrednosti mladih u ovom trenutku. Očekivano, na poslednjem mestu po važnosti za društvo u celini su samoupravljanje i jednopartijski sistem u zemlji.

U kontekstu rezultata ovog rada su i podaci autorki [7], o tome koliko su bezbednost i sigurnost važni gimnazijalcima. U tom istraživanju, sprovedenom u istoj školi, utvrđeno je da se skoro svaki drugi ispitani učenik (48%) često oseća sigurno/bezbedno u Čačku. Tim istraživanjem je utvrđeno i da nakon završene srednje škole/fakulteta svoju

budućnost u Čačku vidi 15,2% gimnazijalaca, a 77,1% je ne vidi (ne planira povratak). Dobijeni rezultati nisu bili neočekivani i novi svima koji se bave mladima. Naime, još je ispitivanje Dunjić Mandić iz 2004.g. [8] donekle nagovestilo ovakvo razmišljanje omladine (trajni odlazak u inostranstvo) i očekivanje da se taj trend nastavi u budućnosti ukoliko se ne obezbede bolji uslovi za život i rad u zemlji.

Tabela 3 prikazuje učestalost navođenja društvenih ciljeva (odgovori učenika koji su imali zadatak da izaberu 6 najvažnijih od ukupno 13 ponuđenih društvenih ciljeva).

Tabela 3: Rang, broj i učestalost navođenja društvenih ciljeva

Društveni ciljevi	Učestal. navođenja		
	Rang	Broj	%
Zaposlenost	1	157	82,2
Nauka i kultura	2	137	71,7
Sigurnost i bezbedn.	3	132	69,1
Materijalni standard	4	120	62,8
Ekološki ciljevi	5	112	58,6
Stabilna država	6	105	55,0
Humani odnosi	7	102	53,4
Socijalna jednakost	8	93	48,7
Međunacion. sloga	9	67	35,1
Demokratija	10	53	27,7
Obrana zemlje	11	34	17,8
Samoupravljanje	12	30	15,7
Jednpart. sistem	13	4	2,1

Na prvom mestu najčešće navođenih najvažnijih društvenih ciljeva je zaposlenost (82,2%), koja je procenjena i kao najvažniji društveni cilj (za svakog trećeg učenika, 28,8%).

Na drugom mestu najčešće navođenih ciljeva je nauka i kultura (71,7%) koja je prema procenama gimnazijalaca na trećem mestu prioriteta našeg društva (Obezbediti uslove za svestran razvoj nauke, obrazovanja i kulture).

Najmanje navođeni (prihvaćeni), očekivano, su ciljevi vezani za prošla vremena, a tiču se jednopartijskog sistema (2,1%) i samopravljanja tj. mogućnosti da svi ljudi učestvuju u donošenju važnih odluka u preduzećima gde rade (15,7%).

Nisu utvrđene razlike između učenika različitog pola, školskog uspeha, uzrasta, obrazovnog statusa roditelja u stepenu preferiranja različitih društvenih ciljeva.

ZAKLJUČAK

Ispitivanje strukture i preferencija društvenih ciljeva koje prihvataju ili ne prihvataju učenici gimnazije je imalo za cilj da utvrdi stepen prihvatanja, odnosno preferencija ponuđenih društvenih ciljeva, analizu mogućih generacijskih razlika između gimnazijalaca iz 2016. i 2000.godine kao i poređenje sa nalazima drugih istraživanja.

Ponovljeno istraživanje obavljeno sa učenicima gimnazije istog uzrasta, ali različitih generacija, pokazuje da je u poslednjih šesnaest godina došlo do promene učestalosti preferiranih društvenih ciljeva (ali ne svih).

Učenici gimnazije 2016. preferiraju one društvene ciljeve koji su društveno važni, a koji bi se mogli odrediti kao socijalne vrednosti: zaposlenost (28,8%), materijalni standard (16,2%), nauka i kultura (12,%), stabilna država (8,9%), sigurnost i bezbednost (8,4%).

Najčešće navođeni najvažniji društveni ciljevi za naše društvo u 2016.g. su „Ostvarivanje zaposlenosti svim ljudima uz omogućavanje da ispolje svoje sposobnosti i znanje“ (zaposlenost) je najčešće navođen najvažniji društveni cilj (82,2%) uz obezbeđivanje uslova za svestran razvoj nauke, obrazovanja i kulture (71,7%), su jasne poruke mladih, koji opserviraju opšte stanje u društvu, ali i jasno ukazuju na svoj vrednosni sistem, smernice, uverenja.

LITERATURA

- [1] Dunjić Mandić, K. (2016) Uzori i idoli gimnazijalaca, Izveštaj Gimnazije u Čačku za 2015/2016, Gimnazija, ISSN 1820-2705, (str. 101-137)
- [2] Dunjić Mandić, K. (2001) Vrednosne orijentacije i politički aktivizam maturanata Gimnazije 2000, Nastava i vaspitanje 2001., vol. 50, br. 2, str. 254-265
- [3] Dunjić Mandić, K., Karanac, R. (2017) Životni stilovi učenika gimnazije, rad je u postupku objavljivanja.
- [4] Kuzmanović, B., Petrović, N. (2007) Struktura preferencija ličnih i društvenih ciljeva srednjoškolaca, Psihologija 2007, vol: 40 (4), 567-585
- [5] Kuzmanović, B. (1995a): Preferencije društvenih ciljeva, Psihološka istraživanja, 7.
- [6] Karanac, R., Dunjić Mandić, K. (2015) Procena mladih Čačka o bezbednosti u gradu, Regionalni centar za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju Čačak
- [7] Dunjić Mandić, K., Karanac, R. (2015) Procena gimnazijalaca o bezbednosti u gradu, Izveštaj Gimnazije u Čačku za 2014/2015, Gimnazija (str. 111-124)
- [8] Dunjić Mandić, K. (2004) Profesionalne vrednosne orijentacije maturanata Gimnazije 2002. i 2004. godine i njihova očekivanja od budućeg zanimanja, Izveštaj Gimnazije u Čačku za 2003-2004.